

“ครอบครัวคนข้ามเพศ”

จากความผิดปกติและความเป็นอื่น สู่การมีตัวตนและพื้นที่ทางสังคม:
บทวิเคราะห์ตามแนวคิดวาทกรรมของมิเชล ฟูโกต์

สุชานุช พันธนียะ¹

ได้รับบทความ: 20 กันยายน 2561

แก้ไขบทความแล้วเสร็จ: 30 ตุลาคม 2561

ตอบรับตีพิมพ์: 30 ตุลาคม 2561

เผยแพร่: 30 เมษายน 2562

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอวาทกรรมในประเด็น “คนข้ามเพศ” และ “ครอบครัวคนข้ามเพศ” ในฐานะที่เป็นวาทกรรม โดยทำการวิเคราะห์วาทกรรมในความหมายของ มิเชล ฟูโกต์ นอกจากนี้ยังพูดถึงกระบวนการสร้างตัวตนและพื้นที่ทางสังคมของ “คนข้ามเพศ” และ “ครอบครัวคนข้ามเพศ” ว่ามีลักษณะอย่างไร โดยมีเป้าหมายเพื่อนำไปสู่การพูดถึงในสิ่งที่ไม่ได้มีการพูดถึง สิ่งที่ไม่ได้พูดไม่ได้ หรือไม่ได้พูดในสังคม ซึ่งเป็นผลจากระเบียบกฎเกณฑ์ในสังคมที่เพศวิถีกระแสหลักกำหนดขึ้นมา

จากการวิเคราะห์ตามแนวคิดมิเชล ฟูโกต์ พบว่า สังคมได้ประกอบสร้างให้กลุ่มคนข้ามเพศมีลักษณะเป็นขั้วตรงข้าม (Binary Opposition) ต่อแนวทางเพศวิถีแบบรักต่างเพศ ซึ่งเป็นแนวเพศวิถีกระแสหลักของสังคม บ่อยครั้งการประกอบสร้างลักษณะขั้วตรงข้ามดังกล่าวมักกระทำโดยการใช้ภาษาในการผลิตซ้ำ การป้ายสี การประณาม และกีดกันกลุ่มคนที่มีเพศวิถีที่แตกต่างจากกระแสหลักออกจากกิจกรรมทางสังคม ส่งผลให้เพศวิถีในแนวทางอื่นอย่างคู่รักของคนข้ามเพศด้วยกัน (Homosexuality) เป็นสิ่งที่ “ผิดปกติ” “ไม่เป็นธรรมชาติ” ซึ่งความขัดแย้งนี้ได้ถูกประกอบสร้าง ผลิตซ้ำ ตอกย้ำ และแสดงออกมาผ่านรูปแบบทางวาทกรรมและการประทุติปฏิบัติอันหลากหลายของสมาชิกและสถาบันในสังคม ส่งผลเป็นกำแพงปิดกั้นไม่ให้กลุ่มคนดังกล่าวมีพื้นที่ทางกิจกรรม

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (การจัดการรัฐกิจ)

คณะพาณิชยศาสตร์และการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง จังหวัดตรัง

อีเมลล์: suchanoot.p@psu.ac.th

ทางสังคมในระดับขั้นพื้นฐาน ดังนั้นความพยายามในการสร้างตัวตนและพื้นที่ของคนข้ามเพศให้มีอัตลักษณ์ร่วม (Collective Identity) เพื่อเป็นสัญลักษณ์ในการอ้างอิงความเป็นตัวตนและการรวมกลุ่มเพื่อสร้างพื้นที่ให้กับตนเองนั้น จึงเป็นเสมือนทางออกที่หลุดพ้นจากความเป็นอื่นในวาทกรรมกระแสหลัก

คำสำคัญ: วาทกรรม/ ครอบครัว/ คนข้ามเพศ/ มิเชล ฟูโกต์

“TRANSGENDER FAMILIES”
FROM ABNORMALITY AND OTHERNESS TO PERSONAL
IDENTITY AND SOCIAL SPACE: AN ANALYSIS BASED
ON MICHEL FOUCAULT’S NOTION OF DISCOURSE

Suchanoot Phantaneeya¹

Received: September 20, 2018

Revised: October 30, 2018

Accepted: October 30, 2018

Available Online: April 30, 2019

ABSTRACT

This article’s objectives are to present the issues of “transgender people” and “transgender families” as discourse and analyze it based on Michel Foucault’s notion. In order to discover untold and unexplored truths suppressed by social rules of the mainstream sexuality, the article also discusses how the “transgender people” and “transgender families” form personal identity and social space.

According to Michel Foucault’s notion of discourse, the society conceives of transgender people as binary opposition against heterosexuality, or the mainstream sexuality. Oftentimes binary opposition is caused by verbal reproduction, condemnation and discrimination against those whose sexualities are different from the mainstream one. In other words, those who do not fit in the mainstream sexuality such as homosexual people tend to be labeled as “abnormal” or “unnatural”. This conflict about sexuality can be seen through discourse and reactions by various members and

¹ Lecturer of Bachelor of Public Administration Program (Public Management),
Faculty of Commerce and Management, Prince of Songkla University, Trang Campus,
Trang Province, Thailand.
E-mail: suchanoot.p@psu.ac.th

institutes in the society. Due to such conflict, the transgender people have been prevented from accessing fundamental social space. Attempts to form personal identity and social space thus have been made by the transgender people to gain collective identity, which can be seen as a symbol of their own identity claim. For them, to stay collectively as a group and build their own social space allows them to exit from otherness according to the mainstream discourse.

KEYWORDS: Discourse/ Families/ Transgender People/ Michel Foucault

บทนำ

“วาทกรรม... “คนข้ามเพศ”

เป็นเสมือนเครื่องมือของอำนาจ ที่สังคมสร้างขึ้นมา
เพื่อควบคุม จัดระเบียบ สิ่งๆ “ผิดปกติ” “ไม่เป็นธรรมชาติ”
ซึ่งเป็นผู้ตรงข้ามของแนวคิดเพศวิถีกระแสหลักในสังคมไทย”

(ผู้เขียน)

วาทกรรม (Discourse) คือ เครื่องมือของอำนาจที่สามารถแฝงตัวอยู่ในทุก ๆ อย่างรอบตัวของมนุษย์ สำหรับวาทกรรมและภาคปฏิบัติของวาทกรรมในความหมายของ มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) คือ จารีตปฏิบัติ กฎเกณฑ์ ความคิด ความเชื่อ คุณค่า ที่สถาบันต่าง ๆ ในสังคมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ ใช้เป็นตัวกำหนดเอกลักษณ์และความหมายให้เกิดขึ้น เพื่อนำไปสู่การสร้างความเห็นชอบต่อเรื่อง ๆ หนึ่งไปในทิศทางเดียวกัน ทุก ๆ อย่างในชีวิตประจำวันของมนุษย์สามารถมองว่าเป็นวาทกรรมได้ทั้งสิ้น หากว่าสิ่งเหล่านั้นกำลังเป็นการสร้างความหมาย (Significance) หรือเป็นการตีตราเสมือนป้าย (Label) ที่ชี้้นำการรับรู้ของบุคคลในลักษณะของ “มาตรฐาน” และ “ความเป็นปกติ” (Form of Normalization) ให้ตัวมันเอง ขณะที่ได้รับการสร้างความหมายให้สิ่งอยู่นอกเหนือหรือต่างออกไปจากชุดวาทกรรมนั้น ๆ กลายเป็นสิ่งที่ถูกกดทับ (Dominate) ต้อยกว่า (Inferior) เป็นอื่น (Others) เป็นสิ่งที่ผิด (Wrong) กระทั่งถูกทำให้เลือนหายไปจากสังคมได้ โดยที่คนส่วนใหญ่มักไม่ได้ถูกคิดข้อสงสัยในที่มาที่ไปของมัน แต่กลับยอมรับอย่างสนิทใจและปฏิบัติตามอย่างสมัครใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเป็นวาทกรรมที่อยู่ในรูปของความรู้เฉพาะด้านหรือกฎเกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ วาทกรรมจึงเป็นกลไกในการกำหนดความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้กระทำวาทกรรมนั้น ๆ เพื่อควบคุมหรือจัดการสังคมได้อย่างแนบเนียน (จันทิมา ปัทมธรรมกุล, 2550, หน้า 16) อย่างเช่น ความเป็นเพศชาย เพศหญิง และ “คนข้ามเพศ”

สำหรับมิเชล ฟูโกต์ แล้ว เขาได้อธิบายเรื่องเพศว่า “ร่างกายนั้นมิได้ถูกทำให้เป็นเรื่อง “เพศ” แต่ไหนแต่ไรมา เพศวิถีเป็นการจัดระเบียบที่สำคัญต่ออำนาจ วาทกรรมร่างกายและความรักใคร่ เช่นนี้ มิเชล ฟูโกต์ จึงมองเพศวิถีว่าเป็นแนวคิดที่ถูกสร้างขึ้นมาต่างหาก ซึ่งมันได้แผ่ขยายและอำพรางความสัมพันธ์เชิงอำนาจเอาไว้ (Foucault, 1990, pp.17-35) ดังนั้นแล้ว วาทกรรม “คนข้ามเพศ” จึงเป็นเสมือนเครื่องมือของอำนาจ ที่สังคม

สร้างขึ้นมาเพื่อควบคุม จัดระเบียบ สิ่งๆ “ผิดปกติ” “ไม่เป็นธรรมชาติ” ซึ่งเป็นคู่ตรงข้ามของแนวคิดเพศวิถีกระแสหลักในสังคมไทยที่ยอมในความเป็นเพศชายและเพศหญิงเพียงมิติเดียว

ด้วยเหตุนี้ ในบทความนี้ผู้เขียนจึงได้นำเสนอวรรณกรรมในประเด็น “คนข้ามเพศ” และ “ครอบครัวคนข้ามเพศ” ในฐานะที่เป็นวาทกรรม โดยนำเสนอตัวอย่างของปรากฏการณ์ทางสังคมไทยที่เกิดขึ้น ซึ่งจะช่วยให้เราพูดถึงประเด็นปัญหาที่ไม่ได้มีการพูดถึงอย่างจริงจัง เพราะสังคมได้ใช้อำนาจสร้างประกอบขึ้นมาจนสิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็น “ความเป็นอื่น” “ผิดปกติ” “ไม่เป็นธรรมชาติ” ตามแนวทางของเพศวิถีกระแสหลัก นอกจากนี้การกล่าวถึงกระบวนการสร้างตัวตนและพื้นที่ทางสังคมของ “คนข้ามเพศ” และ “ครอบครัวคนข้ามเพศ” ว่ามีลักษณะอย่างไรนั้นมีเป้าหมายเพื่อนำไปสู่การพูดถึงในสิ่งที่ไม่ได้รับการพูดถึง ซึ่งเป็นผลจากระเบียบกฎเกณฑ์ในสังคมที่เพศวิถีกระแสหลักกำหนดขึ้นมา โดยผู้เขียนคาดหวังว่าบทความนี้จะช่วยกรุยทางไปสู่การสลายแนวคิดและแนวปฏิบัติในเชิงชั่วตรงข้ามที่ถูกสร้างขึ้นในสังคมโดยไม่ได้มองว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ “ผิดปกติ” “ไม่เป็นธรรมชาติ” ในสังคมไทยอีกต่อไป

มิเชล ฟูโกต์ กับแนวคิดเรื่อง “วาทกรรม (Discourse)”

มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) เป็นนักทฤษฎีสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสที่มีอิทธิพลในช่วงท้ายคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะต่อแนวคิดหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) โดยแนวคิดที่สำคัญของมิเชล ฟูโกต์ คือเรื่องของ “อำนาจ” และ “ความรู้” ตลอดจนสิ่งที่เรียกว่า “การก่อรูปของวาทกรรม” (Discursive Formation) (จันทิมา ปัทมธรรมกุล, 2550, หน้า 18) ขณะที่ กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์ (2555, หน้า 91-121) ได้อธิบายว่างานเขียนของมิเชล ฟูโกต์ มีลักษณะต่อต้านทฤษฎีและได้ให้ความหมายของหน่วยในการวิเคราะห์หลัก ๆ ว่า “วาทกรรม (Discourse)” ต่อมาในระยะหลังเขาได้อภิปรายในรูปของคำว่า “ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ” นอกจากนี้ มิเชล ฟูโกต์ เชื่อว่ามนุษย์จะมีประสบการณ์ที่จำกัดเนื่องจากเงื่อนไขต่าง ๆ ซึ่งประสบการณ์ที่ถูกจำกัดนี้ ยังถูกควบคุมจากสิ่งที่เรียกว่า “วาทกรรม” ของความรู้ต่าง ๆ ในสมัยใหม่ด้วย

แนวทางการศึกษาของมิเชล ฟูโกต์ ได้มุ่งเป้าไปที่การทำหน้าที่ของวาทกรรมเพื่อบอกว่าสิ่งใดถูก สิ่งใดผิด เป็นวาทกรรมว่าด้วยสิ่งที่เป็นจริง สิ่งที่เป็นเท็จ และผลของความจริง ซึ่งเกิดจากวาทกรรมเหล่านั้น โดย Michael O' Shaughnessy and Jane

Stadler (2002, pp.346-355) ได้ยกตัวอย่างไว้ เช่น วาทกรรมที่ถูกใช้เพื่ออธิบาย อาชญากรรมและการก่ออาชญากรรมอย่าง “วาทกรรมทางการแพทย์” ที่ได้นิยาม อาชญากรรมในแง่ของการเจ็บป่วยที่ต้องการบำบัดรักษาและฟื้นฟูให้ผู้กระทำความผิด กลับคืนสู่สภาพปกติ “วาทกรรมทางศาสนาและศีลธรรม” ได้นิยามอาชญากรรมในแง่ของ การทำความดี ความชั่ว ซึ่งส่งผลให้เกิดการพิจารณารางวัลหรือการลงโทษ ขณะที่ “วาทกรรมทางกฎหมาย” ก็ได้นิยามอาชญากรรมในฐานะที่เป็นสิ่งอันตรายต่อบุคคลอื่น และมีความเกี่ยวข้องกับการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของบุคคล ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่การกำหนดแนวทางวิธีปฏิบัติตามแนวทางนิติศาสตร์และ/หรือ รัฐศาสตร์ในการจัดการและควบคุมอาชญากรรมที่จะเกิดขึ้นในสังคมต่อไป

เมื่อกล่าวถึง อำนาจ (Power) มิเชล พูโกต์ ได้อธิบายว่าเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยก ออกจากชีวิตทางสังคม (Social life) ของมนุษย์ได้ เพราะในขณะที่เราไม่ได้เป็นคนใช้อำนาจ เราก็จะตกอยู่ในฐานะเป็นผู้ถูกใช้อำนาจไม่ทางใดก็ทางหนึ่งเสมอ ซึ่งตามทัศนะของเขาแล้ว อำนาจไม่ได้ถูกจำกัดความหมายอยู่ในรูปของการถูกกดขี่เท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่สามารถแฝงตัวอยู่ได้ทุกหนแห่ง ไม่เว้นแต่ความสัมพันธ์ในรูปแบบของ ครอบครัว ร่างกาย เพศสภาพ ฯลฯ (Michael O’ Shaughessy and Jane Stadler, 2002, pp.346-355) และนอกเหนือจากการกดทับ ปิดกั้นแล้ว อำนาจยังมีบทบาทในการสร้าง (Create) อีกด้วย ซึ่งในประเด็นของอำนาจนี้ Foucault (1990 อ้างถึงใน พลดา เดชพลมาตย์, 2555, หน้า 67-82) ได้อธิบายว่า อำนาจจะกระจายตัวเป็นอนุภาคเล็ก ๆ ครอบคลุมไปในทุกพื้นที่ และทุกความสัมพันธ์ในสังคม แม้จะทราบที่อำนาจเป็นสิ่งที่มิได้อยู่ แต่ผู้คนในสังคมก็ไม่สามารถเห็นได้ว่าอำนาจอยู่ที่ใด ยิ่งอำนาจสามารถปกปิดกลไกของตนเองไว้ได้มากเท่าใด ก็จะยิ่งส่งผลให้อำนาจปฏิบัติการได้สำเร็จมากยิ่งขึ้นเท่านั้น นอกจากนี้อำนาจยังมิใช่สิ่งที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดจะสามารถครอบครองหรือใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมบุคคลอื่น ให้อยู่ภายใต้อำนาจของตนได้อย่างเบ็ดเสร็จ แต่อำนาจจะแสดงตัวออกมาในรูปของ ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากภายใน อำนาจจึงมีอยู่ทุกแห่ง แต่การดำรงอยู่ในทุกหนแห่งของ อำนาจมิใช่เพราะอำนาจครอบคลุมทุกสิ่ง แต่เป็นเพราะอำนาจมาจากทุกหนทุกแห่ง และการที่จะศึกษาอำนาจให้เข้าใจได้อย่างถ่องแท้ จึงไม่ควรเป็นไปเพื่อการพยายามหาคำตอบ ว่าอำนาจคืออะไร แต่ควรจะทำความเข้าใจอำนาจจากการศึกษาว่าอำนาจนั้นมีปฏิบัติการอย่างไร กลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนอำนาจคือ “วาทกรรม” ซึ่งเป็นผู้สร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาในสังคมภายใต้กฎเกณฑ์ชุดหนึ่ง ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่กำหนดการดำรงอยู่หรือการ

เปลี่ยนแปลงของสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น (Foucault, 1972, p.63) วาทกรรมต่าง ๆ ถูกสร้างขึ้นในรูปแบบตัวแทนความคิดที่ผ่านออกมาทางภาษาและสัญลักษณ์ วาทกรรมเกิดขึ้นเพราะการปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคม วาทกรรมจึงเกี่ยวข้องกับระบบและโครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรม ซึ่งจะมีเรื่องของอำนาจและอุดมการณ์แทรกอยู่ ด้วยเหตุนี้ วาทกรรมจึงมีบทบาทอย่างยิ่งในการสร้างสะท้อนและเป็นอุดมการณ์ทางสังคมที่สำคัญ (กฤษดาวรรณ หงส์ลดารมภ์ และจันทิมา เอี่ยมมานนท์, 2549, หน้า 130-133) ซึ่งอำนาจจะยิ่งแนบเนียนในการสร้างความพ้อง (Consensus) โดยปราศจากการตั้งคำถามมากขึ้น เมื่อเป็นอำนาจของการสร้างสิ่งที่เรียกว่า ความจริง (Truth)

ในประเด็นของ ความจริง (Truth) มิเชล ฟูโกต์ อธิบายว่า “ความจริง” เป็นเพียงผลที่เกิดจากกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของวาทกรรมหรือกฎเกณฑ์ของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์, 2555, หน้า 91-121) ขณะที่ เจมส์ คัดดี ปิ่นทอง (2547, หน้า 1-45) ได้ยกตัวอย่างของการสร้างความจริงดังกล่าว เช่น ตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา ร่างกายของมนุษย์ตกอยู่ภายใต้วาทกรรมว่าด้วยเพศสภาพ จากการถูกครอบงำด้วยความรู้ที่เป็นวิทยาศาสตร์ว่าอะไรคือธรรมชาติทางเพศ และความประพฤติกายทางเพศที่เหมาะสม สำหรับมิเชล ฟูโกต์ แล้วเขาได้อธิบายเรื่องเพศว่า “ร่างกายนั้นมิได้ถูกทำให้เป็นเรื่อง “เพศ” แต่ไหนแต่ไรมา ก่อนที่จะมีการกำหนดโดยวาทกรรมที่มาพร้อมกับสารัตถะนิยมว่าด้วยเรื่องเพศหรือแนวความคิดว่าด้วยเรื่องธรรมชาติ หากแต่ร่างกายมีความหมายขึ้นมาได้จากวาทกรรมในบริบทของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในฐานะที่มันเป็นเครื่องมือและผลลัพธ์ของการใช้อำนาจ ซึ่งเพศวิถีเป็นการจัดระเบียบที่สำคัญต่ออำนาจ วาทกรรม ร่างกายและความรักใคร่ เช่นนี้ มิเชล ฟูโกต์ จึงมองเพศวิถีว่าเป็นแนวคิดที่ถูกสร้างขึ้นมาจากต่างหาก ซึ่งมันได้แผ่ขยายและอำพรางความสัมพันธ์เชิงอำนาจเอาไว้” (Butler, 1989, pp.104-118) ซึ่งหมายความว่ามนุษย์เป็นผู้ประกอบสร้างเรื่องเพศขึ้นมา และถ้ากลุ่มคนที่มีอำนาจต้องการพูดถึงเรื่องเพศให้ออกมาเป็นอย่างไร เรื่องเพศก็จะออกมาเป็นเช่นนั้น หากเป็นอย่างอื่นจะถือว่า “ผิด” ด้วยเหตุนี้ความจริงในสังคมจึงไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการรับรู้ต่อสิ่งแวดล้อมภายนอกเสมือนภาพสะท้อนในกระจก เพราะอย่างน้อยที่สุด “ความจริง” นั้นจะมี “อำนาจ” ของผู้ที่ประกาศตนว่าเป็นผู้ค้นพบอยู่ด้วย ซึ่งในประเด็นนี้ กัญญา แก้วเทพ (2544, หน้า 28) ได้อธิบายว่า ความจริงใด ๆ หารมีความถูกต้องในตัวของมันเองไม่ เพราะขึ้นอยู่กับว่า “ใครพูด ที่ไหน และเมื่อไร” มากกว่า ขณะที่ เจมส์ คัดดี ปิ่นทอง (2547, หน้า 1-45) ได้ยกตัวอย่างว่า ความจริงที่กระจุกตัวอยู่ใน

แวดวงของสถาบันต่าง ๆ อาทิ การเมือง วิทยาศาสตร์ ฯลฯ จะส่งผ่านความจริงเหล่านั้น ภายใต้อุปกรณ์ (Apparatus) ที่มีอยู่ เช่น มหาวิทยาลัย สื่อสารมวลชน งานเขียน และ กองทัพ และเมื่อนั้นวาทกรรมดังกล่าวก็จะอยู่ในรูปของการสร้างสิทธิความชอบธรรมที่จะ ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และความสามารถที่จะควบคุมให้อีกฝ่ายทำในสิ่งที่ตนต้องการได้ อันเป็น นัยยะของอำนาจที่แสดงถึงความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน

ในส่วนของความรู้ (Knowledge) นั้น มิเชล ฟูโกต์ เชื่อว่า เป็นเพียงรูปแบบของ วาทกรรมที่คนเราใช้เพื่อควบคุมคนอื่นและตนเอง ความรู้เป็นปฏิบัติการที่ขึ้นในการตัดสินใจ ความถูกต้อง ความจริง ความปลอม ควรทำไม่ควรทำ แต่ทั้งนี้คนส่วนใหญ่มักมองว่า อำนาจกับความรู้เป็นเรื่องที่แทบจะไม่เกี่ยวข้องกันเลย เนื่องจากได้รับการกล่อมเกลามาทาง ความคิดว่าความรู้เป็นรูปแบบของอำนาจและการใช้อำนาจแฝงเร้นที่ได้รับการฟอกขาว จนดูสะอาด (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2560, หน้า 25-33) ซึ่งส่งผลต่อการกำหนด ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ในสังคมได้ เช่น การที่ผู้มีความรู้ด้านการแพทย์เท่านั้นจึงจะสามารถ ประกอบวิชาชีพแพทย์ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย กฎเกณฑ์ดังกล่าวเป็นชุดวาทกรรมที่ คนส่วนใหญ่ของสังคมยอมรับกันโดยปริยาย ไม่มีความรู้สึกต่อต้าน และไม่ตั้งคำถามว่า ทำไมจึงต้องเป็นเช่นนั้น ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นการสร้างอำนาจแฝงเร้นที่มีประสิทธิภาพต่อเนื่อง มาทุกยุค นอกจากนี้ Foucault (1970, pp.48-78) ได้อธิบายว่า วาทกรรมไม่สามารถดำรง อยู่ได้โดยปราศจากอำนาจ และอำนาจก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากไม่มีวาทกรรมที่ช่วย ประกอบสร้างชุดความรู้ กลไกที่สำคัญประการหนึ่งในการสร้างอำนาจและยึดครองพื้นที่ ในการใช้อำนาจจึงได้แก่การสร้างองค์ความรู้ขึ้นมาเพื่อรองรับอำนาจนั้น ๆ ความรู้ที่ถูก สร้างขึ้นคงอยู่ได้ด้วยอำนาจในชุดเดียวกันและจะเข้ามารับรองความถูกต้องของอำนาจ ที่ผลิตความรู้นั้นขึ้นมา แต่ถ้าเป็นความรู้และอำนาจในชุดที่แตกต่างตรงข้ามกัน ความรู้ ที่มีอยู่ก็จะมีปฏิบัติการในลักษณะของการเปิดโล่ง และเข้าแย่งยึดพื้นที่ของอำนาจ เมื่อมีปฏิบัติการเช่นนี้การที่เราเข้าใจว่าความรู้เป็นการค้นพบความจริงซึ่งมีอยู่ในธรรมชาติ นั้นจึงไม่ถูกต้อง เพราะแท้จริงแล้ว ความรู้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความคิดของมนุษย์ในแต่ละ ยุคสมัยโดยมีการสร้างชุดตรรกะขึ้นมารองรับ นอกจากนี้ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2560, หน้า 30-62) ได้อธิบายในงานเขียนของเขาซึ่งกล่าวถึง “วาทกรรมการพัฒนา” ว่าเป็นอีก ตัวอย่างหนึ่งที่เราเห็นได้ชัดเจนว่าอำนาจ วาทกรรมมีผลต่อวิถีคิดของคนในสังคม ซึ่งเป็น ตัวกำหนดความหมายกับสิ่งที่เราเรียกว่า “การพัฒนา” และส่งผลต่อการกำหนดแนวทาง ในการพัฒนาในหลายประเทศ นอกจากนี้การพัฒนา เป็นเพียงเทคนิควิทยาการของอำนาจ

แบบหนึ่งที่ประเทศมหาอำนาจตะวันตกคิดค้นขึ้นมาใช้เพื่อเพิ่มการปกครอง ควบคุม จัดระเบียบประเทศ “ด้อยพัฒนา” เพียงแต่แยบยลและแนบเนียนกว่าเทคนิควิทยาการของ อำนาจในอดีตซึ่งใช้แต่กำลังเข้าบังคับในรูปแบบของการล่าอาณานิคม เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ จากความสัมพันธ์ระหว่าง ความรู้และอำนาจ แสดงให้เห็นว่าอำนาจ ไม่ได้มีแต่เพียงบทบาทที่แสดงถึงปฏิบัติการที่เป็นด้านลบ (Negative) เช่น ในรูปแบบของ การกดขี่ ปรามปราม หรือการทำลายเพียงอย่างเดียว แต่อำนาจยังมีปฏิบัติการด้านบวก (Positive) (Foucault, 1980, pp.53-54) ซึ่งก่อให้เกิดความชื่นชอบและยินยอมแต่โดยดี ซึ่งอำนาจในแง่บวกนี้ วาทกรรมจะเข้ามาทำหน้าที่ประกอบสร้างความจริง (The Production of Truth) ขึ้นมาในรูปแบบของชุดความรู้ที่เป็นกลางทำให้ปฏิบัติการแห่ง อำนาจภายใต้ความรู้สามารถดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ความรู้และวาทกรรมจึงเป็น กลไกสำคัญในการทำให้อำนาจเกิดการหมุนเวียนแทรกตัวเข้าไปได้อย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง ในทุกพื้นที่ของสังคม แม้แต่ในวิถีปฏิบัติที่เป็นส่วนตัวของบุคคลอย่างครอบครัว ร่างกาย หรือเรื่องเพศ (Foucault, 1980, pp.53-54)

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า มิเชล ฟูโกต์ ใช้การวิเคราะห์วาทกรรมเป็นเครื่องมือ ในการศึกษาอำนาจ โดยเฉพาะอำนาจที่ถูกใช้เพื่อสร้างความรู้ (Knowledge) ความจริง (Truth) ซึ่งในทัศนะของ มิเชล ฟูโกต์ นั้น สถานะของสองสิ่งนี้ไม่แตกต่างไปจากวัตถุอื่น ๆ ที่ถูกสร้างขึ้น การตระหนักว่าอำนาจมีหน้าที่ผลิตความจริงจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพราะ ไม่เกินเลยไปนักที่จะสรุปว่าความรู้และความจริงเป็นเรื่องเดียวกับอำนาจ (จันทิมา ปัทมธรรมกุล, 2550, หน้า 21)

กระบวนการทางสังคม วัฒนธรรมกับการผลิตวาทกรรม “คนข้ามเพศ”

เพศ: ระบบธรรมชาติที่ปราศจากการเมือง

หากจะกล่าวถึง “คนข้ามเพศ” จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจประวัติเรื่อง ของ “เพศ” ด้วย และเมื่อศึกษาประวัติเรื่องของเพศ (Sex) ในอดีตนั้น ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ (2560, หน้า 53-61) ได้อธิบายว่า เพศ ถือว่าเป็นเรื่องส่วนตัวของมนุษย์และปราศจาก จากความเป็นการเมือง นอกจากนี้เรื่องของเพศยังถูกมองว่าเป็นเรื่องธรรมชาติและ เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ โดยเรื่องเพศที่มีความถูกต้องดังามักจะ ถูกจัดวางให้สอดคล้องกับความเป็นธรรมชาติที่มนุษย์ในสังคมสามารถสังเกตเห็นได้อย่าง ชัดเจน ทั้งนี้ในสังคมส่วนใหญ่แล้ว บุคคลแยกประเภทของความสัมพันธ์ทางเพศโดยใช้

ธรรมชาติเป็นเกณฑ์ (Feinberg, 2006, pp.1-22) ขณะเดียวกันก็มีความเชื่อว่าเพศไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงได้ กล่าวคือ เรื่องของเพศเป็นมิติของระบบความคิด ความเชื่อ และการแสดงออกที่ยอมรับได้เพียงแค่ว่าบทบาทของการมีความสัมพันธ์แบบรักต่างเพศ (ชาย-หญิง) และเพศสัมพันธ์นั้นก็มีไว้เพื่อสืบทอดหรือดำรงเผ่าพันธุ์ (สุไลพร ชลวิไล, 2550, หน้า 1-99) ดังนั้นความสัมพันธ์แบบอื่นที่มองคุณิยธรรมชาติจึงมักถูกตีตราว่าเป็นเรื่องของความผิด มีความวิปริตหรือเบี่ยงเบน ทั้งนี้เป็นเพราะระบบความคิดเรื่องเพศนั้นยังคงอยู่ภายใต้การครอบงำบนอุดมการณ์ของการแบ่งแยกระบบเพศตามธรรมชาติ ซึ่งการแบ่งแยกเพศตามระบบธรรมชาติได้ก่อให้เกิดการสร้าง คำใหม่ และให้ความหมายใหม่ในสังคม (Sedgwick, 1999, pp.320-339) ที่ใช้เรียกกลุ่มคนที่อยู่นอกเหนือจากการแบ่งเพศที่ใช้ธรรมชาติเป็นเกณฑ์ ทั้งนี้เพื่อเป็นการตอกย้ำเจตจำนงแห่งอำนาจที่แฝงไปด้วยความไม่ยุติธรรม ประเด็นนี้ ดิณณภพ สินสมบุรณ์ทอง (2557, หน้า 71-90) ได้อธิบายว่า มิเชล 푸โกต์ ต้องการที่จะโต้เถียงกับความเชื่อเดิม ๆ เกี่ยวกับอำนาจที่ว่าเราสามารถควบคุมร่างกายของตนเองได้โดยสมบูรณ์ หากแต่ในความเป็นจริงนั้นร่างกายของเรากลับถูกควบคุมโดยไม่รู้ตัว นอกจากนี้ มิเชล 푸โกต์ ต้องการจะสื่อว่าร่างกายยอมรับความจริงที่ว่าทฤษฎีสถาปนาขึ้นมาต่างหากจนทำให้ร่างกายต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของการนิยามความจริงตามทฤษฎีนั้นและยอมรับการบงการจากความจริงนั้นด้วย ซึ่งการยอมรับการบงการเช่นนี้เป็นการยอมให้ความคิดเข้ามายึดโยงเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายและจิตใจของตนเอง (Embodiment) จนความคิดดังกล่าวมีอำนาจบงการคนนั้นให้บังคับตัวเองโดยไม่รู้ตัว ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าอำนาจมีลักษณะที่เป็นความสัมพันธ์เชิงครอบงำที่ซับซ้อน (Multiplicity of Domination) (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2552, หน้า 144) ดังนั้นกล่าวโดยสังเขปได้ว่าอำนาจปฏิบัติการผ่านเทคนิคของทฤษฎีทำให้ร่างกายของเราถูกควบคุมจากความจริงที่ว่าทฤษฎีสร้างขึ้นและจิตใจก็ควบคุมร่างกายโดยที่เราไม่รู้ตัว

คนข้ามเพศ: ปฏิบัติการทางภาษา และการถูกซ้อนทับในมิติของกระบวนการทางสังคม

จากการแบ่งแยกเพศตามระบบธรรมชาติ ทำให้เพศตามระบบธรรมชาติเป็นเพศที่สังคมยอมรับได้ ในขณะที่เพศแบบอื่นที่อยู่นอกเหนือระบบเพศธรรมชาตินั้นกลายเป็นเพศที่ต่ำกว่าและถูกสร้างขึ้นเพื่อตอกย้ำความเหนือกว่าให้ระบบเพศธรรมชาติดีมากยิ่งขึ้น เช่น การจัดระเบียบอุดมการณ์รักต่างเพศว่าเป็นเรื่องที่ถูกต้องดีงาม ในขณะที่เดียวกันก็ได้จัดประเภทให้ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศหรือคนข้ามเพศโดยการกำหนดคำเรียกให้ เช่น

เกย์ เลสเบียน กระเทย ทอม ดี เป็นต้น ซึ่งการกำหนดชื่อดังกล่าวจึงเป็นเสมือนการกำหนดตำแหน่งแก่ผู้ที่ถูกจัดกระทำ อีกทั้งเป็นการอำนวยความสะดวกในการแทรกแซงอำนาจรัฐ เพื่อให้ความหมายแก่อัตลักษณ์ทางเพศ โดยผ่านการใช้ปฏิบัติการทางภาษาในการสร้างวาทกรรม ดังนั้นเมื่อคนในสังคมได้การซึมซับระบบของปฏิบัติการทางภาษาผ่านเงื่อนไขของอำนาจที่ดูเสมือนว่าชอบธรรมเหล่านี้แล้ว ย่อมส่งผลให้เกิดความสำเร็จของวาทกรรม นั่นคือการยอมรับระบบเพศในความหมายใหม่ที่สังคมสร้างขึ้นว่าเป็นความถูกต้อง เพื่อง่ายต่อการจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างเพศในรูปแบบที่คนในสังคมส่วนใหญ่ต้องการ

ปิยลักษณ์ โปธิวรรณ และมณีนมัย ทองอยู่ (2553, หน้า 66-77) อธิบายว่าเมื่อความเชื่อในเรื่องเพศแบบดั้งเดิมได้ถูกท้าทายและตั้งคำถามโดยแนวคิดใหม่ ซึ่งได้มองว่าวิถีและการปฏิบัติทางเพศในความจริงแล้วไม่ได้เป็นเรื่องธรรมชาติเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ได้ซ้อนทับในมิติของกระบวนการทางสังคม (During, 1999, pp.1-15) แม้ว่าความต้องการทางเพศจะเป็นส่วนหนึ่งของระบบฮอร์โมน หรือระบบชีวภาพในร่างกายของมนุษย์ แต่ความต้องการทางเพศและวิธีการตอบสนองความต้องการนั้นเป็นผลกระทบมาจากระบบของสังคม ทั้งในส่วนของความเชื่อ ความหมายทางสังคม และความแตกต่างระหว่างบุคคล ด้วยเหตุนี้เรื่องเพศจึงไม่ใช่เป็นเรื่องการตอบสนองกิจกรรมทางเพศที่เป็นธรรมชาติแต่เพียงอย่างเดียว ระบบความหมายของเพศยังเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและเป็นแง่มุมของชีวิตทางสังคมที่มีลักษณะหลายมิติ ความปรารถนาทางเพศยังจัดได้ว่าเป็นเรื่องส่วนตัว แต่ในทางตรงข้ามชีวิตมนุษย์กลับถูกควบคุมกำกับอย่างเข้มงวดโดยสังคม ศาสนา และรัฐ ซึ่งการแสดงออกทางเพศและความสัมพันธ์ทางเพศของคนถูกตัดสินโดยมาตรฐานทางศีลธรรม ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากระบบความเชื่อ ความหมายเรื่องเพศถูกกำกับและควบคุมให้เป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตทางสังคม ดังนั้น เรื่องของเพศจึงเกี่ยวข้องกับอำนาจและความเป็นการเมืองบนพื้นฐานของการครอบงำ การควบคุม การขัดขืน ที่คนในสังคมกำกับตนเองและกำกับผู้อื่นอย่างสลับซับซ้อน (Richardson, 2015, pp.1-17) ขณะที่ Feinberg (2006, pp.1-22) กล่าวว่า บุคคลที่ถูกจัดวางให้อยู่ในระดับชั้นที่สังคมไม่ให้การยอมรับ หรือบุคคลที่ถูกจัดวางให้เป็นเพศที่ผิดไปจากกระแสหลัก อย่างเช่น บุคคลข้ามเพศ จึงมักถูกตีตราจากกรอบมาตรฐานหลักทางสังคมว่าเป็นกลุ่มบุคคลเบี่ยงเบน มีความวิปริตทางเพศ หรือมีอาการผิดปกติทางจิต และเป็นภัยของสังคม สมควรที่รัฐจะต้องเข้ามาจัดการควบคุม ด้วยเหตุนี้จึงเห็นได้ชัดว่าการให้บทบาทของรัฐต่ออำนาจในการจัดการเรื่องเพศนั้นเป็นความทับซ้อนบนความเป็นการเมือง รัฐมีกลไกการควบคุมทางเพศของบุคคล โดยการออก

กฎหมายหรือกำหนดนโยบายสาธารณะ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ชอบธรรมในการจัดการกับประเด็นทางเพศที่ไม่เข้ากับประเด็นของมาตรฐานสังคมที่รัฐระบุไว้ รัฐรับรองการกระทำทางเพศที่ถูกต้องตามกฎหมาย รัฐให้อภิสิทธิ์แก่คนที่ทำตามกรอบ กติกา ที่รัฐกำหนด เช่น การคุ้มครองหรือการให้สิทธิ สวัสดิการ ในขณะที่ผู้ที่ขัดขืนไม่ยอมทำตาม จะถูกลงโทษในรูปแบบของการไม่ได้รับการคุ้มครอง จึงเป็นที่มาของการปฏิวัติเรื่องเพศในปัจจุบันให้มีความเป็นการเมืองมากขึ้น เรื่องของเพศได้กลายเป็นประเด็นหลักในการต่อสู้ ต่อรองบนพื้นที่ทางการเมืองทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ บุคคลหลายกลุ่มพยายามที่จะตั้งคำถามกับประเด็นท้าทายเรื่องเพศที่ต่างออกไปจากเรื่องเพศกระแสหลัก และเริ่มมีการเรียกร้องสิทธิที่จะแสดงออกหรือรักษาตัวตนทางเพศในแบบที่ตนเองต้องการ

นอกจากนี้ในงานวิจัยของปิยลักษณ์ โพธิวรรณ และมณีมัย ทองอยู่ (2553, หน้า 66-77) ซึ่งได้ศึกษากระบวนการกลายเป็นคนชายขอบของคนข้ามเพศ พบว่า ภายใต้อิทธิพลของความสัมพันธ์เชิงอำนาจของสังคมไทย หลายครั้งที่สังคมจัดวางความสัมพันธ์และความเป็นเพศไว้บนความหมายของเพศที่สังคมยอมรับได้ นั่นคือ เพศชาย และเพศหญิง ซึ่งเป็นสองเพศที่เกิดขึ้นตามระบบธรรมชาติ นอกเหนือจากนั้นจัดให้อยู่ประเภทอื่นที่มีความแตกต่างออกไป และถูกมองว่าเป็น “คนอื่น” ไม่ใช่พวก นอกจากนี้การตีตรา การให้ชื่อใหม่ ที่ได้กล่าวไปข้างต้นนั้นก็เป็นที่เบียดขับคนข้ามเพศให้ออกห่างไปจากสังคมซึ่งเป็นผลจากการกระทำในหลายระดับทั้งทางสังคม วัฒนธรรมและความรุนแรงเชิงโครงสร้าง เริ่มตั้งแต่หน่วยย่อยทางสังคม เช่น สถาบันครอบครัว และสถานศึกษา กล่าวคือมีคนข้ามเพศจำนวนมากที่ถูกครอบครัวและสถานศึกษาปฏิเสธ และบีบบังคับในเรื่องของการแสดงออกด้านเพศสภาพ แม้แต่สถานศึกษาซึ่งเป็นสถาบันทางสังคมที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ยังมีกระบวนการของการเน้นย้ำในประเด็นของความเป็นชายและหญิง หรือกล่าวได้ว่ายืนยันความรู้ของระบบเพศธรรมชาติ และมองเพศแบบอื่นมีลักษณะของการเบี่ยงเบนผิดแบบ ดังนั้นความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากสถาบันย่อยในสังคมที่กระทำต่อคนข้ามเพศ ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้เกิดความกระตือรือร้นในด้านจิตใจ ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการแสดงออกทางกาย เกิดความกดดัน อับอาย และส่งผลเสียต่อสุขภาพจิตและอาจรุนแรงไปถึงการตัดสินใจฆ่าตัวตาย นอกเหนือจากสถาบันย่อยทางสังคมแล้ว ยังมีอำนาจจากรัฐที่ใช้เครื่องมือในการจัดกระทำกับคนข้ามเพศในรูปของกฎหมาย จะเห็นได้ว่าทั้งประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัวก็ไม่ได้มีบทบัญญัติใด ๆ ที่กล่าวถึงการรักเพศเดียวกันหรือการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวของคนข้ามเพศ ซึ่งการที่กฎหมาย

ไม่ยินยอมให้คนข้ามเพศมีครอบครัวนั้น ทำให้สิทธิด้านอื่น ๆ ไม่มีการรับรอง การจดทะเบียนสมรสตามกฎหมาย สิทธิของการอยู่กินร่วมกันระหว่างเพศเดียวกัน ซึ่งทำให้ สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงความพึงพอใจระหว่างสองฝ่าย ตลอดจนกฎหมายที่ไม่ให้สิทธิในการ รับผิดชอบต่อบุตรบุญธรรมของครอบครัวคนข้ามเพศ

“ครอบครัวคนข้ามเพศ” ในสังคมไทย

เมื่อพูดถึงรักร่วมเพศ (ชายรักชาย-หญิงรักหญิง) ในประวัติศาสตร์ไทย ไม่มีความชัดเจนว่าเริ่มต้นขึ้นเมื่อใด และไม่ได้มีการบันทึกไว้เป็นหลักฐาน อย่างไรก็ตามได้มีการ ศึกษา พบว่า มีความเชื่อว่าน่าจะมีการรับรู้หรือมองเห็นปัญหาของพฤติกรรม รักร่วมเพศมาตั้งแต่ในอดีต เพราะทั้งนี้ได้มีการกล่าวถึงในเรื่องราวของพระพุทธศาสนาไม่ว่า จะอยู่ในรูปของนิทาน และภาพพฤติกรรมรักเพศเดียวกันที่ปรากฏบนจิตรกรรมฝาผนังของ วัดต่าง ๆ ในประเทศไทย นอกจากนี้ในพระไตรปิฎกอันประกอบด้วย พระวินัยปิฎก อภิธรรมปิฎก และสุตตันตปิฎก เป็นหลักธรรมที่สำคัญของพระพุทธศาสนา ก็ได้กล่าวในเรื่อง ของ “กระเทย” หรือ “บัณเฑาะก์” โดยที่ บัณเฑาะก์ถือเป็นข้อห้ามหนึ่งที่ไม่ยินยอมให้บวช ได้ ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเชื่อว่าเพศของฆราวาสและเพศของบรรพชิตนั้นสามารถ หลุดพ้นได้ และพฤติกรรมรักเพศเดียวกันได้มีการบัญญัติว่าเป็นสิ่งที่ผิดไม่ตั้งงามต่อ พระพุทธศาสนา (ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ, 2560, หน้า 98-125) เช่นเดียวกับศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม

ปัจจุบันมีคู่ชีวิตเพศเดียวกันจำนวนมากที่ใช้ชีวิตร่วมกันเช่นเดียวกับครอบครัวคู่รัก ชายหญิงทั่วไป และถึงแม้ในปัจจุบันคู่รักเพศเดียวกันจะอยู่ร่วมกันได้ เนื่องจากสังคมไทยมี ประเพณีการแต่งงานตามวัฒนธรรมโดยไม่เกี่ยวข้องกับการจดทะเบียนสมรส หรือที่เรียกว่า การสมรสโดยไม่จดทะเบียน ตลอดจนการรับผิดชอบต่อคู่รักดังกล่าว สังคมก็ยังมอง ว่าเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่มั่นคง และมีลักษณะที่ไม่เหมาะสม ทั้งนี้เนื่องจากสังคมโดยทั่วไปมี ความเชื่อว่าอิทธิพลของการเลี้ยงดูของครอบครัวจะส่งผลต่อพฤติกรรมของเด็ก โดยเด็กจะ ดำเนินรอยตามแนวทางของพ่อแม่ หรือมีพ่อแม่เป็นบุคคลต้นแบบ (Role Model) ของตน จนเป็นที่มาของฐานคิดสำคัญเรื่องครอบครัวที่ว่าครอบครัวที่ดีต้องประกอบด้วยผู้ที่ทำ หน้าที่เป็นพ่อซึ่งเป็นเพศชาย และมีผู้ทำหน้าที่เป็นแม่ซึ่งเป็นเพศหญิงเท่านั้นที่จะเป็น ต้นแบบที่ดีให้ลูก ๆ ได้ ฐานคิดดังกล่าวทำให้สังคมเกิดความหวั่นวิตกและคัดค้านต่อการ เป็นพ่อแม่ หรือการรับผิดชอบต่อคู่รักของ “คนข้ามเพศ” ด้วยกัน ด้วยความกังวลว่า

การเลี้ยงดูจากพ่อแม่ของคู่รักที่มีเพศภาวะ (Gender) และเพศวิถี (Sexuality) แตกต่างจากคนหมู่มากนั้น จะทำให้เด็กรู้สึก “สับสน” เกี่ยวกับเพศภาวะและเพศวิถีของตนเอง และจะดำเนินรอยตามแนวทางของพ่อแม่คู่รักคนข้ามเพศของตนกลายเป็นคนรักร่วมเพศไปในที่สุด

การศึกษาประเด็นดังกล่าวของครอบครัวคนข้ามเพศ และการรับบุตรบุญธรรมของคู่รักคนข้ามเพศแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของวาทกรรมแห่งเพศวิถี (Discourse of Sexuality) กระแสหลัก ที่มีส่วนแทรกซึมอยู่ในวัฒนธรรมของคนในสังคมไทย โดยวาทกรรมแห่งเพศวิถีกระแสหลักดังกล่าวได้ประกอบสร้างและจำกัดมิติการใช้ชีวิตของกลุ่มคนรักร่วมเพศให้เหลืออยู่เพียงมิติเดียว อีกทั้งยังประกอบสร้างให้มีติดังกล่าวของกลุ่มคนข้ามเพศมีลักษณะเป็นขั้วตรงข้าม (Binary Opposition) ต่อแนวทางเพศวิถีแบบรักต่างเพศซึ่งเป็นแนวเพศวิถีกระแสหลักของสังคมไทย บ่อยครั้งการประกอบสร้างลักษณะขั้วตรงข้ามดังกล่าวกระทำโดยการป้ายสีในแง่ลบต่อกลุ่มที่เป็นขั้วตรงข้าม ซึ่งในที่นี้คือกลุ่มคนรักของคนข้ามเพศด้วยกันในสังคมไทย ผลจากการประกอบสร้างดังกล่าวไม่เพียงแต่ก่อให้เกิดการจัดเรียงลำดับชั้นการยอมรับของสังคม (Hierarchy of Social Acceptance) ที่มีต่อลักษณะกลุ่มคนที่มีเพศวิถีที่แตกต่างกันเท่านั้น แต่ยังเป็นการประณามและกีดกันกลุ่มคนที่มีเพศวิถีที่แตกต่างจากกระแสหลักออกจากกิจกรรมทางสังคมอีกประการหนึ่งด้วย

ปัญหาความขัดแย้งและความไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มคนที่มีเพศภาวะที่แตกต่างจึงถือกำเนิดขึ้น เมื่อตรรกะและความเห็นสนับสนุนวาทกรรมแห่งเพศวิถีกระแสหลักถูกนำมาใช้เป็นฐานคิดครอบงำพื้นที่ส่วนใหญ่ของสังคม ส่งผลให้เพศวิถีในแนวทางการรักต่างเพศ (Heterosexuality) ได้รับการยอมรับอยู่เพียงประการเดียวว่า “ถูกต้อง” “เหมาะสม” “เป็นธรรมชาติ” และ “ดีงาม” และในทางกลับกันเพศวิถีในแนวทางการรักร่วมเพศหรือระหว่างคนข้ามเพศด้วยกัน (Homosexuality) กลับได้รับการประณามจากสังคม ซึ่งความขัดแย้งและความไม่เท่าเทียมนี้ได้ถูกประกอบสร้าง ผลิตซ้ำ ตอกย้ำ และแสดงออกผ่านรูปแบบทางวาทกรรมและการประพฤติปฏิบัติอันหลากหลายของสมาชิกของคนในสังคม ในที่สุดภาพเหมารวม (Stereotype) และอคติ (Bias) ที่สังคมมีต่อกลุ่มคนที่มีเพศวิถีแบบรักระหว่างคนข้ามเพศด้วยกันเหล่านี้ได้ก่อรูปเป็นกำแพงปิดกั้นไม่ให้กลุ่มคนดังกล่าวมีพื้นที่ทางกิจกรรมทางสังคมในระดับขั้นพื้นฐาน เช่น การมีสิทธิในการสร้างครอบครัวผ่านการเป็นพ่อแม่ และการรับบุตรบุญธรรม เป็นต้น

ดังนั้น หัวใจสำคัญของประเด็นการเป็นพ่อแม่ และการรับบุตรบุญธรรมของ
คนข้ามเพศ ก็คือการปลดโซ่ตรวนมลทินทางสังคมที่มีต่อกลุ่มคนรักร่วมเพศด้วยกัน เมื่อใดก็
ตามที่สังคมพร้อมที่จะเปิดพื้นที่ให้กับการเป็นพ่อแม่ และการรับบุตรบุญธรรมของกลุ่มคน
ดังกล่าวแล้ว เมื่อนั้นโซ่ตรวนมลทินทางสังคมที่มีต่อกลุ่มคนดังกล่าวจะเริ่มหายไป ทั้งนี้
เพราะฐานความคิดของสังคมว่าด้วยเรื่อง “ครอบครัวตามธรรมชาติ” ตลอดจน หมวดหมู่
(Category) อื่น ๆ เช่น “ความเป็นแม่” “ความเป็นพ่อ” “ความเป็นหญิง” “ความเป็น
ชาย” และ “ความเป็นบุตร” ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างครอบครัวตามแบบแผนประเพณีนิยม
กระแสหลักจะถูกนิยามขึ้นมาใหม่โดยปราศจากปฏิบัติการทางวาทกรรมแห่งเพศภาวะ
กระแสหลักที่ถูกถ่ายทอดออกมาในรูปของภาพเหมารวมและอคติที่สังคมมีต่อกลุ่มคนที่มี
เพศวิถีแบบรักร่วมเพศด้วยกัน อีกทั้งหมวดหมู่ใหม่ที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะจะเป็นในรูปของ
“ความเป็นแม่” หรือ “ความเป็นพ่อ” ของคู่รักเลสเบียน หรือ ของคู่รักเกย์ ล้วนแล้วแต่จะ
ท้าทายระบอบแห่งอำนาจที่กำหนดและตีกรอบนิยาม และความเป็นไปของสิ่งเหล่านี้อยู่ใน
ปัจจุบัน ระบอบแห่งอำนาจที่ว่านี้จะถูกสั่นคลอนอย่างรุนแรงจากชุดความคิดเรื่อง เพศ
ภาวะ (Gender) และเพศวิถี (Sexuality) ของคู่รักร่วมเพศด้วยกัน ซึ่งได้เรียกร้องความเป็น
พ่อแม่ และจากบทบาทการกระทำ คือ เลี้ยงดูบุตร จนอาจกล่าวได้ว่า เมื่อใดสังคมเปิดพื้นที่
ให้กับการเป็นพ่อแม่ และการรับบุตรบุญธรรมของคู่รักร่วมเพศหรือระหว่างคนข้ามเพศ
ด้วยกันแล้ว เมื่อนั้นมิติใหม่ของ “ครอบครัว” และ หมวดหมู่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้าง
ครอบครัวจะติดตามมา สิ่งเหล่านี้จะกรุยทางไปสู่การสลายแนวคิดและแนวปฏิบัติในเชิง
ชั่วคราวข้ามที่ถูกสร้างขึ้นในสังคม ไม่ว่าจะเป็นระหว่าง “ธรรมชาติ” “ไม่เป็นธรรมชาติ”
“เหมาะสม” “ไม่เหมาะสม” “ศีลธรรม” “ผิดศีลธรรม” “ดิงาม” “น่ารังเกียจ” ซึ่งทั้งนี้
ปรากฏการณ์ดังกล่าวจะเบิกทางก่อให้เกิดการมองอย่างไร้มลทินทางสังคมเพื่อความเข้าใจ
ในปรากฏการณ์ทางสังคมที่เรียกว่า “การรักร่วมเพศ” และปรากฏการณ์ทางสังคมอื่น ๆ ที่
จะเกิดขึ้นตามมา เช่น การสมรสโดยการจดทะเบียนของคนข้ามเพศ โดยมีกฎหมายคุ้มครอง
สิทธิดังกล่าว ซึ่งปัจจุบันสำหรับประเทศไทยนั้นกฎหมายลักษณะครอบครัว บรรพ 5
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในมาตรา 1448 ที่กำหนดไว้ว่า การสมรสจะทำได้ก็
ต่อเมื่อ “ชายและหญิง” อายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ มาตรา 1457 กำหนดว่า การสมรสตาม
กฎหมายจะมีได้เฉพาะเมื่อได้จดทะเบียนแล้วเท่านั้น มาตรา 1458 การสมรสจะทำได้
ต่อเมื่อ “ชายหญิง” ยินยอมเป็นสามีภรรยาและต้องแสดงการยินยอมนั้นให้ปรากฏโดย
เปิดเผยต่อหน้านายทะเบียนและให้นายทะเบียนบันทึกความยินยอมนั้นไว้ และมาตรา 152

เรื่องต้องทำตามแบบที่กฎหมายกำหนด ทำให้คู่สมรสตามกฎหมายไทยปัจจุบันเป็นคู่สมรสระหว่างชายกับหญิงเท่านั้น แต่สำหรับต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศในแถบตะวันตก อย่างเช่น ประเทศแคนาดา เบลเยียม สเปน แอฟริกาใต้ นอร์เวย์ สวีเดน โปรตุเกส ไอร์แลนด์ อาร์เจนตินา เป็นต้น ได้มีการแก้กฎหมายแพ่งพาณิชย์ ลักษณะครอบครัว เพื่อให้มีการจดทะเบียนสมรสระหว่างคู่รักเพศเดียวกันได้ จะเห็นได้ว่าทั่วโลกได้ให้การยอมรับมากขึ้นสำหรับการจดทะเบียนสมรสของคู่รักเพศเดียวกัน แต่ในเอเชียยังไม่มีประเทศใดให้การยอมรับกฎหมายลักษณะนี้ ซึ่งหมายความรวมถึงประเทศไทยด้วย

บทสรุปของการสร้างตัวตนและพื้นที่ทางสังคมของคนข้ามเพศและครอบครัวคนข้ามเพศ

จากอดีต เพศ ถือว่าเป็นเรื่องส่วนตัวของมนุษย์ เพศที่มีความถูกต้องดั่งงามมักจะถูกจัดวางให้สอดคล้องกับความเป็นธรรมชาติที่มนุษย์ในสังคมสามารถสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจน ขณะเดียวกันก็มีความเชื่อว่าเพศไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงได้ กล่าวคือ เรื่องของเพศเป็นมิติของระบบความคิดที่ยอมรับได้เพียงแค่บทบาทของการมีความสัมพันธ์แบบรักต่างเพศ (ชาย-หญิง) เท่านั้น ดังนั้น ความสัมพันธ์แบบอื่นจึงมักถูกตีตราว่าเป็นเรื่องของความผิด ความวิปริต หรือเปี่ยงเบนไป

แต่สำหรับมิเชล ฟุโกต์ แล้ว เขาได้อธิบายเรื่องเพศว่า “ร่างกายนั้นมีได้ถูกทำให้เป็นเรื่อง “เพศ” แต่ไหนแต่ไร เขาจึงมองเพศวิถึว่าเป็นแนวคิดที่ถูกสร้างขึ้นมาจากต่างหาก ดังนั้นแล้ว วาทกรรม “คนข้ามเพศ” จึงเป็นเสมือนเครื่องมือของอำนาจที่สังคมสร้างขึ้นเพื่อความควบคุม จัดระเบียบ สิ่งที่ “ผิดปกติ” “ไม่เป็นธรรมชาติ” ซึ่งเป็นคู่ตรงข้ามของแนวคิดเพศวิถึกระแสหลักในสังคมไทยที่ยอมรับในความเป็นเพศชายและเพศหญิงเพียงมิติเดียว ฉะนั้นเมื่อการเบียดขับตัวตนของ “คนข้ามเพศ” ถูกสร้างขึ้นท่ามกลางความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม ต่างก็ได้ตอกย้ำและสร้างความเป็นอื่นให้แก่คนข้ามเพศ โดยรัฐได้สร้างความอื่นด้วยการประทับตราความเป็นเพศที่ผิดเพี้ยนไปจากเพศกระแสหลัก และใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการจัดกระทำ ขณะที่สถาบันครอบครัวและสถานศึกษา ได้ใช้อำนาจของความรู้และความจริงตามแนวทางเพศธรรมชาติเพื่อตอกย้ำความเป็นเพศชายและหญิง ผ่านกระบวนการกล่อมเกล่า และหลักสูตรในชั้นเรียน เป็นต้น แต่ถึงอย่างไรก็ตาม การพยายามครอบงำคนข้ามเพศจากกลุ่มความสัมพันธ์เชิงอำนาจนั้น ไม่ได้มีเพียงแต่การครอบงำในระดับบนลงล่างเท่านั้น แต่คนข้ามเพศยังถูกครอบงำจากระดับแนวราบด้วย

กล่าวคือ เป็นการครอบงำและเบียดขับจากกลุ่มคนข้ามเพศด้วยกันเอง ด้วยการใช้เครื่องมือของการปฏิบัติการทางภาษาในการแบ่งแยกระดับความเหนือกว่าต่ำกว่า เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้กระบวนการในการสร้างทางออกจากความเป็นอื่นของคนข้ามเพศจึงจำเป็นต้องสร้างตัวตนและพื้นที่ทางสังคมขึ้นมา เพื่อจัดวางตำแหน่งของตัวตนโดยผ่านกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ที่ทำให้รับรู้ได้ว่าตนเองเป็นใครมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นอย่างไร และยิ่งไปกว่านั้นบางครั้งคนข้ามเพศยังต้องมีการใช้อัตลักษณ์ร่วม (Collective Identity) เพื่อเป็นสัญลักษณ์ในการอ้างถึงความเป็นตัวตนและการรวมกลุ่มเพื่อสร้างพื้นที่ให้กับตนเอง ไม่ว่าจะพื้นที่ทางภูมิศาสตร์อย่างสถาบันเสริมความงามตลอดจนพื้นที่สื่ออื่น ๆ ก็เป็นอีกหนึ่งพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้คนข้ามเพศได้ค้นพบตัวตนและอัตลักษณ์ของตนเอง นอกจากนี้ยังเป็นการให้โอกาสคนข้ามเพศได้มีโอกาสเข้าถึงสถานภาพใหม่ทางสังคม คนข้ามเพศหลายคนใช้ความรู้ความสามารถจากความเป็นมืออาชีพที่เกิดจากการฝึกฝนจากความชื่นชอบส่วนตัวไปสู่การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของชีวิต และในสถานการณ์แบบนี้ทำให้คนข้ามเพศบางคนได้รับการยอมรับอย่างสูงจากสังคม สำหรับประเด็น “ครอบครัวคนข้ามเพศ” ในสังคมไทย พบว่า มีคู่ชีวิตของคนข้ามเพศจำนวนมากที่ใช้ชีวิตร่วมกันในลักษณะที่เรียกว่าการสมรสโดยไม่จดทะเบียน ตลอดจนการรับบุตรบุญธรรมของคู่รักดังกล่าว ซึ่งสังคมยังมองว่าเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่มั่นคงและไม่เหมาะสม ทั้งนี้เนื่องจากสังคมโดยทั่วไปมีความเชื่อว่าอิทธิพลจากการเลี้ยงดูของครอบครัวจะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของเด็ก โดยเด็กจะมีพ่อแม่เป็นบุคคลต้นแบบ (Role Model) ของตน จนเป็นที่มาของฐานคิดสำคัญเรื่องครอบครัวที่ว่าครอบครัวที่ดีต้องประกอบด้วยผู้ที่ทำหน้าที่เป็นพ่อ (ซึ่งเป็นเพศชาย) และมีผู้ทำหน้าที่เป็นแม่ (ซึ่งเป็นเพศหญิง) เท่านั้นที่จะเป็นต้นแบบที่ดีให้ลูก ๆ ได้ ดังนั้นทางออกที่สำคัญของประเด็นการเป็นพ่อแม่ และการรับบุตรบุญธรรมของกลุ่มคนข้ามเพศก็คือการปลดโซ่ตรวนมลทินทางสังคมที่มีต่อกลุ่มคนดังกล่าว เพราะเมื่อใดก็ตามที่สังคมพร้อมที่จะเปิดพื้นที่ให้กับการเป็นพ่อแม่ และการรับบุตรบุญธรรมของกลุ่มคนข้ามเพศด้วยกันแล้ว เมื่อนั้นโซ่ตรวนมลทินทางสังคมที่มีต่อกลุ่มคนดังกล่าวจะเริ่มหายไป ส่งผลให้ระบบแห่งอำนาจของกระแสหลักถูกสั่นคลอนจากชุดความคิดเรื่อง เพศภาวะ (Gender) และเพศวิถี (Sexuality) ของคู่รักร่วมเพศหรือระหว่างคนข้ามเพศด้วยกัน และสิ่งเหล่านี้จะกรุยทางไปสู่การสลายแนวคิดและแนวปฏิบัติในเชิงขั้วตรงข้ามที่ถูกสร้างขึ้นในสังคม (ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ, 2560, หน้า 98-125) และอาจเกิดปรากฏการณ์ทางสังคมอื่น ๆ ที่จะเกิดขึ้น

ตามมา เช่น การสมรสโดยการจดทะเบียนของคนข้ามเพศ โดยไม่ได้มองว่าเป็นสิ่งที่
“ผิดปกติ” “ไม่เป็นธรรมชาติ” ในสังคมไทยอีกต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎาดาวรรณ หงส์ลดารมภ์ และจันทิมา เอี่ยมมานนท์. (2549). *มองสังคมผ่านวาทกรรม*.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2544). *ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา*. กรุงเทพฯ: เอดิชั่นเพรส
โปรดักส์.
- กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์. (2555). *ทฤษฎีวิพากษ์ในนโยบายและการวางแผนสังคม*
(พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จันทิมา ปัทมธรรมกุล. (2550). *วิเคราะห์การสร้างวาทกรรมความงามของโฆษณา*
ผลิตภัณฑ์บำรุงผิว. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาสื่อสารมวลชน,
คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, (บรรณาธิการ). (2547). *รู้ทันภาษา รู้ทันการเมือง: ทักษิณสมัย*.
กรุงเทพฯ: ขอคิดด้วยคน.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2560). *วาทกรรมการพัฒนา อำนาจ ความรู้ ความจริง*
สัญลักษณ์ และความเป็นอื่น. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- ดิณณภพ สันสมบุรณ์ทอง. (2557, กรกฎาคม-ธันวาคม). การเมืองเรื่องคน (ที่ถูกทำให้)
“ไม่” ธรรมดา: มองความเป็นหญิง ของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ผ่านกรอบ
เควีย์ร์. *วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 44(2),
71-90.
- ไทย พีบีเอส. (2560). *ครอบครัวไทยรูปแบบใหม่ภายใต้ “พรบ.คู่ชีวิต”*. สืบค้นจาก
http://www.festhailand.org/wb/media/Debate%20Show/Life%20Partnership%20Act_final.pdf. เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2560.
- ปิยลักษณ์ โพธิ์วรรณ. (2560, มกราคม-มิถุนายน). คนข้ามเพศ: ตัวตน วัฒนธรรมย่อย
และพื้นที่ทางสังคม. *ดำรงวิชาการ*, 16(1), 98-125.
- ปิยลักษณ์ โพธิ์วรรณ และมณีนัย ทองอยู่. (2553, มกราคม-มีนาคม). กระบวนการ
กลายเป็นชายขอบของคนข้ามเพศ. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น (บศ.)*,
10(1), 66-77.

- พลตา เดชพลมาตย์. (2555, มกราคม-เมษายน). นโยบายสาธารณะที่มีผลกระทบต่อ
ครอบครัวไทยยุคใหม่ ตามแนวคิดของมิเชล ฟูโกต์. *วารสารวิชาการบัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์*, 7(18), 67-82.
- สุไลพร ชลวิไล. (2550). *เพศไม่นิ่ง ตัวตน เพศภาวะ เพศวิถี ในมิติสุขภาพ*. กรุงเทพฯ:
โครงการจัดตั้งสำนักงานศึกษา นโยบายสาธารณสุข สวัสดิการและสังคม
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2552). *คิดอย่างมิเชล ฟูโกต์ คิดอย่างวิพากษ์จากวาทกรรมของ
อัตบุคคลถึงจุดเปลี่ยนของอัตตา*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Butler, Judith. (1989). The body politics of julia kristeva. *Hypatia*, 3(3),
104-118.
- During, S. (1999). Space power and knowledge. In *The cultural studies
reader*. New York: Routledge.
- Feinberg, L. (2006). Transgender liberation: A movement whose time has
come. In Susan Stryker and Stephen Whittle (Eds.), *The
transgender studies reader*. Massachusetts: Routledge Taylor and
Francis Group.
- Foucault, Michel. (1970). The order of discourse. In Robert Young (Ed.),
Untying the text: A post-structuralist reader. Boston: Routledge.
- Foucault, Michel. (1972). *The archaeology of knowledge*. Sheridan, Smith
A. M. (Trans.). New York: Pantheon Books.
- Foucault, Michel. (1980). *Power/Knowledge: Selected interviews and other
writing 1972-1977*. Gordon, Colin (Ed.). New York: Pantheon.
- Foucault, Michel. (1990). *The history of sexuality volume I: An
introduction*. Hurley, Robert (Trans.). Harmondsworth: Penguin
Books.
- Michael O' Shaughnessy and Jane Stadler. (2002). *Media and society*.
London: Oxford University Press.
- Richardson, D. (2015, November). Rethinking sexual citizenship. *Sociology*,
1-17.

Sedgwick, E. K. (1999). Axiomatic. In Simon During (Ed.) *The cultural studies reader* (2nd ed. pp.320-339). New York: Routledge.